

[https://doi.org/](https://doi.org/10.15407/ugz2023.02.071)

10.15407/ugz2023.02.071

УДК 912.438(47+57)“1972/1991”

| Гадун С. О.¹,

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3766-6612>,

| Смольська Л. М.²,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5514-6822>.

¹ Інститут географії Національної академії наук України, Київ

² Національний університет водного господарства та природокористування, Рівне

Туристичні карти-схеми міст: ретроспекція

Метою цього дослідження є надання читачеві інформації про туристичні схеми радянського періоду, які є джерелом урбаністичних, демографічних та економічних процесів періоду 1972–1991 рр. Туристичні схеми були розраховані на міського гостя, який прибув до населеного пункту на короткий проміжок часу і має легко розібратися де зупинитися, та як користатися міським транспортом, щоб дістатися до природних та культурних об'єктів якнайшвидше.

Туристичні схеми радянського періоду вироблялися різними картографічними фабриками та мають свою специфіку, нажаль, вони недостатньо вивчені та потребують додаткової ретроспективи, це було б дуже корисно та важливо, особливо для підприємств, що розробляють та виготовляють карти та туристичні схеми періоду незалежної України.

На наш погляд гарним джерелом вивчення цієї теми є паперові колекції туристичних схем, які значною мірою не тільки не поступаються, а навіть переважають колекції крупних бібліотек.

Ключові слова: туристична схема, міста, області, регіони, туризм, колекціонування.

UDC 912.438(47+57)“1972/1991”

| Gadun, S. O.¹,

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3766-6612>,

| Smolska, L. M.²,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5514-6822>.

¹ Institute of Geography of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

² National University of Water Management and Nature Resources Use, Rivne

Tourist Map-Schemes of Cities: Retrospection

Main purpose of this researching—to give for all potential readers and specialists soviet tourist schemes like a source of urban, demographic, and economic processes in the former USSR period 1972–1991. Tourist schemes appeals to guest, who has come to a new area for a short term. This man needs accommodations and he should find the best way to attractive places it may be the person who can show him around, but usually it's just a map or tourist scheme.

Tourist schemes of soviet period developed and edited by different printing-factories they have individual features and specificity and need to be studied further for retrospective goals. It would be the great especially for modern printing-companies producing the maps and tourist schemes nowadays, during the period of independence of Ukraine.

We are convinced the good private collection is the best source and base for this research, often it turns the good collection—the better than a library fund.

Keywords: Tourist scheme, maps, cities, regions, areas, tourism, collections

Актуальність

Картосхеми та карти пройшли шлях від наскельних малюнків та порцелянових табличок до сучасних технологій. Туристичні схеми радянського періоду — одна з яскравих сторінок історії світової картографії. Примірники у співставленні між собою, як і окремі з них — скарбниця інформації для різних фахівців. Мода на

ретро в період наступу штучного інтелекту тільки зростає. Паперові документи — це і колекційний раритет, і привід для їх креативного використання в міждисциплінарних дослідженнях, в навчанні та бізнесі, у сфері послуг.

Проблема вивчення туристичних схем міст, областей та маршрутів бувшого СРСР — у їхній

малій вивченості. У період російської агресії проти України, враховуючи що країна-агресор поки що є офіційним правонаступником СРСР, туристичні схеми радянського періоду виглядають як красномовний доказовий факт специфічних внутрішньодержавних та, пізніше, міждержавних відносин. Відтак, за їхньою допомогою можна вивчити динаміку соціальних, економічних, демографічних, політичних та ідеологічних процесів у період 1972–1991 рр. Звернемо увагу, що туристичні схеми, переважно публікувались лише російською, дещо частіше національними мовами друкувались туристичні схеми країн Балтії, тодішньої Прибалтики, вони досить часто трапляються й нині.

До того ж, туристичні схеми відображають радянську естетику — з її дивакуватістю та непередбаченістю. Вони — ледь не персоніфіковані: то самотні, то хитромудрі, то детальні, то стримані, то до примітивності прості, але завжди — зі спотвореними масштабами і, здебільшого, мають свої унікальні «обличчя». У порівнянні з туристичними схемами політико-адміністративні, фізичні карти областей, країв та автономних республік сприймаються як більш системний у відображенні просторових особливостей території матеріал.

Інтерес до артефактів радянського періоду України та колишніх республік СРСР особливо зростає тепер, коли йде війна; коли ще діють багато процесів, започаткованих ще в період «великого могутнього союзу», обертаються сьогодні трагічними наслідками. Ось чому для панорамного аналізу потрібна якщо не повна, то, принаймні, чисельна колекція карт. Для її збирання інколи доводилось буквально рятувати рідкісні туристичні схеми від знищення, викуповуючи їх у «погрозливих у пилюці» працівників заготівлі макулатури, а інколи забирати прямо зі смітника.

Мета інформаційної публікації — є вивчення ресурсу туристичних схем, що в перспективі можуть бути використані для розробки подібних схем в Україні, для вивчення певних етапів розвитку міських поселень та їхньої спадщини, їх планіровочних форм, тощо.

Завдання дослідження — системно порівняти та проаналізувати туристичні схеми всіх років видань; виявити загальні тенденції та закономірності; виявити факти підтвердження ідеологічних маніпуляцій великодержавної російської політики щодо підлеглих територій; намітити прикладний діапазон та способи сучасного використання карт-схем радянського минулого.

Виклад основного матеріалу

За туристичними схемами можна відстежити, як змінювались міста, з'являлися в них нові райони, мости, вдосконалювалась мережа міського транспорту, розвивалась інфраструктура міста, перейменовувались вулиці, тощо. Регіональні схеми постійно вдосконалювались. Створювались та зникали цілі міста, змінювались адміністративні межі міст, районів та областей. Хороший приклад — Тургайська область у Казахстані, яку з 1970 року ліквідовували та двічі відновлювали, але потім, через відтік населення 1997 року ліквідували остаточно.

Туристичні схеми міст з 1972 по 1991 рр. можна віднести до умовно «класичного» періоду — саме в ці роки було випущено основну кількість туристичних схем, які складали колекції любителів цього жанру картографії. Згідно з нашими спостереженнями саме з 1972 р. в Радянському Союзі починається уніфікація оформлення всіх туристичних схем, яка зберігалась до кінця 1980-х років, фактично до його розпаду. Схеми останніх двох років (1990–1991) були вже більш авангардними, комп'ютеризованими. Однак, економічна криза початку 90-х вносила свої корективи, лю-

дям вже було не до поїздок ідеологічно забарвленими місцинами відмираючого ладу, тому такі схеми випускались незначною кількістю.

До 1972 року в основі зовнішнього та внутрішнього дизайну туристичних схем були художні малюнки, які з 1972 року все частіше замінювались фотознімками; загальний стиль оформлення ставав більш модерним та технологічним. Хоча деякі обкладинки та елементи декору, що доповнювали схему, продовжували виконуватись художниками. Яскравими прикладами є карти українських міст: Кам'янець-Подільський (1984, 1988) [1], Могилів-Подільський (1986) [2], Миколаїв (1989) [3], Ужгород (1988) [4], Кіровоград (1986) [5]. Комбінація малюнків та фотографій — найрозповсюдженіший прийом оформлення обкладинок «класичного» періоду. Подібне спостерігається й серед інших територій та міст колишнього СРСР: Караганда (1982), Ташауз (1984, 1988), Термез (1982, 1987), Нурек (1985), Красноярськ (1981), Кемерово (1979, 1983). Територіально-етнічна самотність не була вигідна владі, тому художній стиль, притаманний місцевим культурам, був доволі стриманим.

Картографічна основа схем, як правило, на схемах свідомо спотворювалась. Тематично картосхеми різнилися наявністю об'єктів, що приваблюють увагу людини. Основна увага в картосхемах зосереджувалась на об'єктах, що мали політичну і ідеологічну спрямованість.

Окремої уваги потребує розгляд роботи картографічних фабрик. Основна частина картографічної продукції, у тому числі й туристичні схеми формувалась Головним управлінням геодезії та картографії при раді міністрів СРСР (ГУГК) та друкувалися на восьми основних картографічних фабриках: у Мінську (№ 2), у Новосибірську (№ 3), в Омську (№ 4), у Ризі (№ 5), у Ташкенті (№ 7), у Тбілісі (№ 8), у Вінниці (№ 10), в Баку (№ 16, з 1988 — № 11). Подальший короткий огляд допоможе розібратися, як адміністративно-територіальний поділ СРСР був розподілений між фабриками, та яка з них відповідала за певний регіон.

Фабрика № 2 виготовляла карти та схеми міст Білорусі, деяких прилеглих регіонів Росії, а також окремих міст центральної Росії та Золотого кільця, наприклад: Смоленськ, Брянськ, Белгород, Орел, Калінін (нині Тверь), Ярославль, Суздаль тощо. Карти Мінської фабрики відрізняються високою якістю, оригінальним стилем позначення міського транспорту, якісним папером. Фабрика працює і зараз.

Фабрика № 3 обслуговувала картографічні потреби Сибіру та Далекого Сходу. У 1984 році фабрика видала унікальну туристичну схему молодого міста на Каспії — Шевченко (1984) [14], названого на честь нашого Кобзаря (нині — Актау), з унікальною обкладинкою у східному стилі накладом лише 750 копій. Схему зроблено скуппульозно; вона є вкрай рідкісною та бажаною у будь-якій картографічній колекції. Нині фабрика № 3 закрыта.

Фабрика № 4 випускала карти для великої території від Салехарду до Джамбулу (нині Тараз). Туристичні схеми омської фабрики теж відрізняються особливим впізнаванням стилем: схеми виконані, зазвичай у сірих або темних тонах, з використанням характерних шрифтів. Майже всі схеми мають схему мережі міського транспорту, позначення районів та мікрорайонів. Вони підкуповують своїм лаконізмом і зрозумілістю. Найцікавіші екземпляри: Нижній Тагіл (1987) [18] (про цю карту ще йтиметься далі), Усть-Каменогірськ (1985), Аркалик (1984) та найрідкісніші — Джезказган (1982) та Цілиноград (1983). Фабрика в Омську не працює та майже знищена.

Фабрика № 5 друкувала схеми міст країн Балтії, міст центральної Росії від Архангельська та Вологди до Чебоксар, включаючи Москву. Характерні риси продукції ризької фабрики — велетенські накладі та розбіжна диференційованість їхньої якості. Так, схеми міст РРФСР часто видавалися без нанесення мережі транспорту, деталізація інфраструктури та туристичних пам'яток була на досить низькому рівні. Варто зазначити, що всі ці зауваження справедливі лише щодо схем міст РРФСР. Схеми ж міст республік Балтії виконувалися на підкреслено високому рівні. Напевне, таким чином висловлювалися незгода з домінуючим режимом та небажання балтійських республік ідентифікувати себе з образом «великої країни» та спротив вважати себе частиною «єдиного радянського народу». Ризька фабрика давно не працює.

Фабрика № 7 була єдиною на території центральної Азії, що публікувала карти та туристичні схеми міст тодішньої Середньої Азії: від Кизил-Орди, Чимкента до Ашхабаду; від Красноводська (нині Туркменбаші) до Нарину. Це досконало розроблені та зрозумілі схеми. Зовнішній дизайн обкладинок оформлений найчастіше в жовтих тонах. Кожна схема — з характерним східним орнаментом, при чому для кожної з чотирьох середньоазійських республік та південної частини Казахстану, малюнок орнаменту був свій. Майже всі схеми міст Ташкентської фабрики мають дуже малі накладі, що робить їх вкрай рідкісними, кожен новий екземпляр стає справжньою знахідкою для дослідника-колекціонера. Найрідкісніші схеми фабрики № 7 такі: Шахрисабз (1986), Термез (1987), Красноводськ (1984), Ош (1984), Нарин (1982), Нукус (1987).

Враховуючи кланові традиції Узбекистану, паралельно з виданням карт-схем обласних центрів Хорезмської та Ферганської областей (Ургенчем та Ферганою), були видані схеми й таких районних центрів, як Хіва (1986) [11] та Коканд (1985) [12]. Ці міста протягом століть були культурними центрами стародавніх ханств і вони свідомо були знижені радянською владою до рівня районних центрів зі зрозумілих політичних міркувань. Фабрика, варто зауважити, працює й нині.

Фабрика № 8 — чи не найслабша за рівнем якості змісту картографічної продукції. Географічний діапазон фабрики № 8 охоплював частину Закавказзя (Грузія, Вірменія), Північний та Західний Кавказ, Калмикію, Краснодарський, Ставропольський краї, включаючи курортні

містечка східного Причорномор'я, Ростовську та Астраханську області. Майже всі схеми єднає між собою відсутність даних щодо мережі міського транспорту та дуже скорочена інформація щодо інфраструктури, об'єктів туризму й культурних пам'яток. Окремі з них виглядають, м'яко кажучи, непереконливо. Не обійшлося і тут без парадоксу. Ряд карт-схем міст півдня РРФСР, таких як Азов (1987) [15], Волгодонськ (1986) [16], Черкеськ (1989) [17], виготовлених тбіліською картфабрикою, суттєво відрізняються від туристичних схем грузинських міст, що також друкувалися на цій самій фабриці — схеми російських територій були видруковані на значно якіснішому папері, з нанесенням схем міського транспорту. Вони мають докладнішу інфраструктуру та туристичну інформацію. Тенденція вибіркової якості єднає, на наш погляд, тбіліську та ризьку картографічні фабрики. Міста країн Балтії, схеми яких друкувала ризька фабрика, були вочевидь кращими та якіснішими за схеми міст РРФСР, які виробляла вона ж, проте, тбіліська картфабрика робила навпаки. Це факт для аналізу не лише в історичній картографії. Доля тбіліської фабрики на даний час невідома.

Фабрика № 10 — це підприємство, що знаходилось у Вінниці та працювало до початку 2000-х років. Фабрика виробляла карти й туристичні схеми областей та міст від Ужгорода до Саранська. Фабрика мала свій неповторний

стиль: зеленувато-жовті тони, фірмові фігурні стрілки-вказівники, деталізація об'єктів туристичної інфраструктури, відмінна якість паперу. Ця продукція складала найприємніші враження. Проте дивні речі траплялись і тут. При заявленому накладі у 30 300 примірників, туристична схема Могильова-Подільського (1986) є дуже рідкісною, а схема Макіївки (1985) [6], видана тиражем 5600 примірників, майже не трапляється. Що ж сталося з тиражами з тисяч примірників, і чи існували вони взагалі? Навряд чи ми колись про це дізнаємося. На початку 2000-х фабрика припинила свою роботу.

Фабрика № 16 (з 1988 — № 11) — локальна азербайджанська фабрика, яка друкувала карти та туристичні схеми міст Азербайджану, та двох міст Дагестану: Дербенту (1989) та Махачкали (1984, 1988). Через те, що республіка мала власну картфабрику, до середини 1980-х нею було видано карти-схеми 17 міст, зокрема й зовсім невеликих, як-от Казах (1985, 1988), Шамхор (1986), Шеки (1985), Шуша (1985), Куткашен (1986), Геокчай (1986) тощо, частина з них була навіть перевидана у другій половині 80-х. Це досить високий показник картографічних видань для однієї невеликої республіки. Загальною характеристикою туристичних схем Азербайджану були доволі низькі накладі, від 100 до 1000 примірників, наприклад: карти-схеми Шемаха (1988) [10] та Геокчай (1986) мали тиражі по 100 примірників. Чи існує зараз фабрика в Баку, невідомо.

Концепція туристичних схем

Загалом, розробка туристичних схем відбувалася за таким принципом: якщо місто налічувало від 100 тис. жителів, і якщо це був ще й обласний центр, то для нього видавалася карта. Завдання туристичних схем полягало в допомозі мандрівникам зорієнтуватись в незнайомому місті й тільки цим не обмежувалось. Карти також відігравали роль у формуванні «правильних» поглядів, цінностей, моделі поведінки. За цими критеріями їх можна було розподілити на декілька груп, до кожної з яких закладалася своя виховна задача. «Виховувати» треба було людське та етнічне різноманіття, створюючи з нього єдиний «радянський народ». Вираз «партійна путівка» мав широкий та глибокий зміст, але завжди мав на меті географічне переміщення з метою контролю та укріплення влади на місцях. Отже, представимо класифікацію різновидів міського туризму з відповідними змістовими наповненнями у картах-схемах.

1. Ударно-трудова туризм. Йдеться про великі будівництва та інші проекти епічного масштабу, такі як цілина, Каракумський канал та багато інших. У цій категорії варто згадати такі схеми, як Нурек (1985), Ціліноград (1983), Дивногірськ (1989), Братськ (1986) та ін.

2. Промислово-індустріальний туризм, специфічний різновид туризму з явною ідеологічною складовою, який мав ілюструвати промислову велич Радянського Союзу шляхом реклами індустріальних міст, як привабливих об'єктів для трударів-романтиків. Сюди відносяться туристичні схеми: Кривий Ріг (1986) [9], Макіївка (1985) [6], Караганда (1982), Павлодар (1979, 1987), Прокоп'євськ (1982), Тольятті (1986), Міасс (1987), Іжевськ (1983, 1987) та ін.

Схему Нижнього Тагілу (1987) варто розглянути докладніше, це яскравий приклад. Половина міста — порожні квадрати з лініями автобу-

Рис. 1. Зразки обкладинок туристичних карт-схем міст радянського періоду

сів і трамваїв, особливо у східній частині міста, де розташований «Уралвагонзавод» — відомий кожному з нас своїми танками Т-72. Якщо поцікавитись «місцевими краєвидами» з допомогою *Google Maps*, то відкриється панорама з півсотною працюючих димових труб, густим смогом, градірнями та суцільною промзоною. Про який туризм чи відпочинок могло йтися? Якщо хтось і відвідував Нижній Тагіл, то не з власної волі, а за тією ж славнозвісною «партійною путівкою». Зазвичай то були відрядження або поїздка на роботу за рознарядкою. Тому ці схеми здебільшого накопичувалися в цих самих містах та мало циркулювали країною. Самі схеми, як і промислове місто, не асоціювались ні з культурою, ні з екологією, ні з естетикою. Тому, швидше за все, їх цілими пакунками там же на місцях і відправляли до пунктів вторинної сировини. Це зробило їх рідкісними, маловивченими та дуже бажаними для аналітичної роботи.

3. «Колоніальний туризм» утілював витіснення та підміну місцевих традицій та назв культурної метрополії на радянські символи примату російського шовінізму над місцевим колоритом. Яскраві приклади: туристична схема Луцька (1982, 1984, 1988) [8] з готелем «Росія» у центрі міста, або кафе «Російський чай» у Маріуполі. Коментарі не потрібні.

4. Туризм «ленінськими місцями» та місцями «Великої Вітчизняної Війни» був пов'язаний з локаціями життя та діяльності Володимира Ульянова (Леніна) та інших вождів революції — Ульяновськ (видання з 1978 по 1989 роки), Шушенське (1983,

1986, 1989), та окремим подіям 1941–1945, які відбулися на території колишнього СРСР. Якщо говорити про міста в цій категорії, так склалося, що найяскравішим прикладом та символом перемоги було місто — Волгоград. Схема міста перевидавалась багато разів. Найцікавішим з наукової точки зору для нас є схема 1976 р. видання та її перевидання 1977 р. Пророча обкладинка: стіна з червоних цеглин, що символізує кривавий рубіж між Заходом та Сходом, де цеглини — це знеособлені люди. Зображення викликає з пам'яті анімаційний фільм Алана Паркера «Стіна», випущений під впливом однойменного альбому *Pink Floyd* та пісню з нього «Another brick in the wall», що розповідає про виробництво законослухняних однакових людей. В схемі сказано, що колись місто було стратегічним захистом місцевих народів від ворожих нападів зі сходу, але відколи воно стало частиною російської імперії, його значення змінилось. Залишимо історикам, хто проживав на тих територіях. Але зараз там височить «Родінать» з мечем, занесеним, здається, над усім світом. Біля підніжжя велетенського монументу люди, порівняно з розмірами пам'ятника, виглядають як мурахи. Сюди звозили на екскурсії школярів, студентів, робітничі бригади передовиків. Туристична схема Волгограду стала однією з найчисельніших.

У ті часи мало хто надавав особливого значення схемам в масово організованих поїздках — їх купували скоріше на згадку, навіть особливо не вивчаючи. А сьогодні вони — поліфункціональний предмет використання.

Висновки

Схеми українських міст, як і інших міст колишнього Радянського Союзу, мають стати об'єктом вивчення не лише географії, а й історії, культури, екології — у ретроспективно-перспективному розгляді. Вони є доступними джерелами інформації, які можуть стимулювати системне критичне мислення учнів, виховують у них почуття колективної відповідальності за добробут людей та спільнот. Схеми минулого можна використовувати в квестах для дослідження сучасних міст з їхніми новими назвами, зміненими межами парків, житлових кварталів, підприємств. Схеми можуть стати предметом уваги в контек-

сті організації дозвілля високої якості. Це могло б зацікавити молодь та батьків з дітьми. Нарешті, такі «схеми минулого» можуть представляти комерційний інтерес в елітній освіті, в тому числі для старшого покоління людей, що походять з СРСР. Психологічне ототожнення людини з минулим часом, колишнім місцем проживання може зробити її більш активною в навчанні та стимулювати конструктивні нейронні процеси в мозку. Так, географічний матеріал знаходитиме своє несподіване продовження в розвиваючих активностях і навіть в інноваційних терапевтичних практиках.

References [Література]

1. *Kamianets-Podilskyi*. Tourist scheme. (1984). Main Department of Geodesy and Cartography of the USSR (here and below GUGK). Moscow, USSR. [Кам'янець-Подільський. Туристична схема. М.: ГУГК, 1984]
2. *Mohyliv-Podilskyi*. Tourist scheme. (1986). GUGK, Moscow, USSR. [Моги́лів-Подільський. Туристична схема. М.: ГУГК, 1986]
3. *Mykolaiv*. Tourist scheme. (1989). GUGK, Moscow, USSR. [Миколаїв. Туристична схема. М.: ГУГК, 1989]
4. *Uzhhorod*. Tourist scheme. (1983, 1986, 1988). GUGK, Moscow, USSR. [Ужгород. Туристична схема. М.: ГУГК, 1983, 1986, 1988]
5. *Kirovohrad*. Tourist scheme. (1986). GUGK, Moscow, USSR. [Кіровоград. Туристична схема. М.: ГУГК, 1986]
6. *Makiyivka*. Tourist scheme. (1986). GUGK, Moscow, USSR. [Макіївка. Туристична схема. М.: ГУГК, 1985]
7. *Mariupol*. Tourist scheme. (1989). GUGK, Moscow, USSR. [Маріуполь. Туристична схема. М.: ГУГК, 1989]
8. *Lutsk*. Tourist scheme. (1989). GUGK, Moscow, USSR. [Луцьк. Туристична схема. М.: ГУГК, 1982, 1984, 1988]
9. *Kyryvi Rih*. Tourist scheme. (1986). GUGK, Moscow, USSR. [Кривий Ріг. Туристична схема. М.: ГУГК, 1986]
10. *Shamaha*. Tourist scheme. (1986). GUGK, Moscow, USSR. [Шамаха. Туристична схема. М.: ГУГК, 1988]
11. *Khiva*. Tourist scheme. (1986). GUGK, Moscow, USSR. [Хіва. Туристична схема. М.: ГУГК, 1986]
12. *Kokand*. Tourist scheme. (1985). GUGK, Moscow, USSR. [Коканд. Туристична схема. М.: ГУГК, 1985]
13. *Urgench*. Tourist scheme. (1986). GUGK, Moscow, USSR. [Ургенч. Туристична схема. М.: ГУГК, 1986]
14. *Shevchenko*. Tourist scheme. (1984). GUGK, Moscow, USSR. [Шевченко. Туристична схема. М.: ГУГК, 1984]
15. *Azov*. Tourist scheme. (1987). GUGK, Moscow, USSR. [Азов. Туристична схема. М.: ГУГК, 1987]
16. *Volgodonsk*. Tourist scheme. (1986). GUGK, Moscow, USSR. [Волгодонськ. Туристична схема. М.: ГУГК, 1986]
17. *Cherkessk*. Tourist scheme. (1989). GUGK, Moscow, USSR. [Черкеськ. Туристична схема. М.: ГУГК, 1989]
18. *Nizhny Tagil*. Tourist scheme. (1987). GUGK, Moscow, USSR. [Нижній Тагіл. Туристична схема. М.: ГУГК, 1987]
19. *Shushenskoe*. Tourist scheme. (1983). GUGK, Moscow, USSR. [Шушенське. Туристична схема. М.: ГУГК, 1983]
20. Smolska, L. (2022, December 21). *Psychological artifacts in modern consideration: tourist's schemes of former soviet cities*. In Collection of abstracts of the final reports of the international scientific and practical conference "Current Issues of Science, Education, and Society in Modern Conditions." Center for financial and economic scientific research. Poltava, Ukraine. 45–46. [In English]. [Смольська Л. Психологічні артефакти в сучасному розумінні: туристичні схеми колишніх радянських міст. Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання науки, освіти і суспільства в сучасних умовах» (Полтава, 21 грудня 2022 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2022. С. 45–46.] [Англійською мовою.]

For citation [Для цитування]

Гадун С. О., Смольська Л. М. Туристичні карти-схеми міст: ретроспекція. Укр. геогр. журн. 2023. № 2. С. 71–76. [Українською мовою]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2023.02.071>

Gadun, S. O., & Smolska, L. M. (2023). *Tourist Map-Schemes of Cities: Retrospection*. In Ukr. Geogr. Zh. No. 2. 71–76. [In Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2023.02.071>